

В. А. Герсакаспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0003-0722-0946

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ У ВИПАДКУ СМЕРТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ НОВИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті досліджено проблеми спадкування у випадку смерті військовослужбовців крізь призму нових репродуктивних технологій. Встановлено вплив новітніх технологій, зокрема, можливість зачаття дитини після смерті особи з використанням його криоконсервованих біологічних матеріалів, розпорядження своїми анатомічними матеріалами після смерті, на спадкові відносини, що виникають у разі смерті військовослужбовця. Зроблено висновок, що поява допоміжних репродуктивних технологій значним чином вплинула на можливість посмертної репродукції, захист права на біологічне посмертне батьківство (материнство), які є наразі, під час війни в Україні, дуже важливим чинником як подолання певним чином демографічної кризи, так і особливим захистом прав тих осіб, які з ризиком для власного життя протидіють агресору – військовослужбовцям. Встановлено, що правовий механізм щодо такого розпорядження не є врегульованим. Наявні нормативні акти у цій сфері свідчать про відсутність правового механізму щодо розпорядження та подальшого посмертного використання криоконсервованого за життя репродуктивного матеріалу чоловіків і жінок. Отже, йдеться про недосконалість нормативного регулювання відносин спадкування у цій сфері. Запропоновано шляхи подолання зазначеної проблеми. Зроблено висновок про необхідність вирішення питання про унормування права на використання біоматеріалу покійного чоловіка (жінки). Наразі це може бути оформлено за допомогою письмового нотаріального посвідчення на розпорядження (заяву) та/або нотаріально посвідченого заповіту на розпорядження біологічним матеріалом та/або відповідного рішення суду. При цьому, на думку автора, таке право мало би бути передане спадкоємцю і на підставі спадкування за законом. По-друге, мають бути врегульовані і питання включення до кола спадкоємців дитини, яка народилася внаслідок посмертної репродукції з визначенням її правового статусу у спадкових правовідносинах.

Ключові слова: військовослужбовці, правонаступництво, спадкові правовідносини, коло спадкоємців, репродуктивні технології, криоконсервовані матеріали, біологічні матеріали, постмортальні спадкоємці, посмертне батьківство.

Актуальність теми. Запровадження в Україні воєнного стану, без сумніву, вплинуло на всі сфери суспільних відносин, включаючи спадкування. У цей період нагальними стають питання, які раніше мали лише теоретичне значення. Спочатку бойові дії російської федерації на сході України з анексією у подальшому її територій, а також повномасштабне вторгнення на всю територію України у 2022 році загострили деякі проблеми правового характеру, пов'язані зі спадковими відносинами, що виникають у разі смерті військовослужбовця. Пов'язано це насамперед з тим, що воєнний стан, в умовах якого існує країна вже впродовж тривалого часу, несе низку ризиків для всіх

категорій осіб, але все ж таки більша їх питома вага припадає на особливу категорію суб'єктів – військовослужбовців.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1] воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та

забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, зазначений Закон та Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України (ст. 2 зазначеного Закону України) [2].

Під час дії воєнного стану військовослужбовці виконують конституційний обов'язок із захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Необхідність виконання завдань оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, а також завдань, визначених міжнародними зобов'язаннями України покладає на військовослужбовців низку обов'язків, зокрема, бути хоробрим, ініціативним і дисциплінованим; беззастережно виконувати накази командирів (начальників) і захищати їх у бою, як святиню оберігати Бойовий Прапор своєї частини; постійно підвищувати рівень військових професійних знань, вдосконалювати свою виучку і майстерність, знати та виконувати свої обов'язки та дотримуватися вимог статутів Збройних Сил України; знати й утримувати в готовності до застосування закріплене озброєння, бойову та іншу техніку, берегти державне майно; дорожити бойовою славою Збройних Сил України та своєї військової частини, честю і гідністю військовослужбовця Збройних Сил України тощо. Таким чином, статус військовослужбовців у суспільстві визначається, насамперед, їхньою спеціальною професійною ознакою, сукупністю прав і обов'язків, пов'язаних з виконанням завдань щодо збройного захисту держави [3, с. 8]. Правовий статус військовослужбовців – це юридично гарантоване їх становище у суспільстві, обумовлене сукупністю передбачених Конституцією України, загальним законодавством і спеціальним військовим законодавством прав, свобод і обов'язків, гарантій їх реалізації та відповідальності військовослужбовців [4, с. 70].

Виконання обов'язків під час дії воєнного стану значно збільшує ризики для життя і здоров'я цієї категорії осіб, які приймають безпосередню участь у бойових діях. Тому збільшується кількість спадкових правовідносин, що виникають у випадку смерті військовослужбовців. Крім

цього, виникає низка питань правового характеру, пов'язана з все більшим впровадженням у життя новітніх технологій, зокрема, репродуктивних. Це відповідним чином впливає на спадкові правовідносини, оскільки склад спадщини поповнюється новими об'єктами, невідомими раніше, і змінюється також коло спадкоємців, що потребує ретельного наукового дослідження.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спадкові правовідносини, що виникають у зв'язку зі смертю військовослужбовців, мають свою специфіку, оскільки йдеться про значну кількість осіб досить молодого віку. Це спричиняє низку проблем при визначенні кола спадкоємців, встановленні складу спадщини тощо. Специфічною проблемою є також вирішення питання про використання біологічних і анатомічних матеріалів з різною метою і визначення правової природи відносин, що при цьому виникають.

Проблеми спадкових правовідносин досліджувалися багатьма науковцями, серед яких слід згадати праці М. Бориславської [5], В.В. Васильченко [6], І.І. Главач-Хомин, [7] І.В. Жилинкової [8], Ю.О. Заїки [9], Л.В. Козловської [10], О.Є. Кухарева [11], В.І. Крата [12], Л.В. Лещенко [13], Ю. Орзіха [14], Н.М. Оксаник [15], Х.З. Піцик [16], О.П. Печеного [17, 18], Є.О. Рябоконт [19], І.В. Спасибо-Фатєєвої [20], Д.С. Січко [21], Н.Б. Солтис [22], С.Я. і Є.І. Фурса [23] та ін.

В працях зазначених науковців розглядалися як загальні проблеми спадкового права, так і порушувалися окремі питання спадкових правовідносин: об'єкти, суб'єкти, зміст тощо.

Попри загальну досить детальну розробленість різних аспектів спадкового права у вітчизняній цивілістичній літературі, звертає на себе увагу майже повна відсутність наукових досліджень спадкових правовідносин, що виникають у разі смерті військовослужбовця. Крім того, вкрай невелика кількість тих досліджень, які торкаються питань спадкових відносин, що пов'язані із появою новітніх технологій, які можуть спричинити вплив на такі відносини. Серед них можна назвати праці Г.В. Анікіної [24], М. Бориславської [5], Н.М. Квіт [25, 26] та Д.В. Кінаш [26], Р.А. Майданика [27], І. Рубець [28], О.Р. Шишки [29] та ін.

Тому необхідним є звернення до тих питань, які є досить новими для доктрини спадкового права і пов'язані з зазначеними процесами.

Метою є дослідження питань впливу новітніх технологій, зокрема, можливості зачаття

дитини після смерті особи з використанням його кріоконсервованих біологічних матеріалів, розпорядження своїми анатомічними матеріалами після смерті на спадкові відносини, що виникають у разі смерті військовослужбовця.

Виклад основного матеріалу. Поява допоміжних репродуктивних технологій значним чином вплинула на можливість посмертної репродукції, захист права на біологічне посмертне батьківство (материнство), які є наразі, під час війни в Україні, дуже важливим чинником як подолання певним чином демографічної кризи, так і особливим захистом прав тих осіб, які з ризиком для власного життя протидіють агресору – військовослужбовцям.

Це стало можливим з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» від 22 листопада 2023 року [30]. Законом було запроваджено важливу норму, яка забезпечує реалізацію права військовослужбовців на охорону здоров'я, медичну допомогу та біологічне батьківство (материнство). Зокрема, у ньому йдеться про те, що під час воєнного стану військовослужбовці мають право на отримання медичної послуги, яка включає забір, кріоконсервацію та зберігання репродуктивних клітин на випадок втрати репродуктивної функції під час захисту Вітчизни. Беззаперечно, ця норма є важливою в умовах сьогодення та сприяє збереженню генофонду нації.

Однак попри всі позитивні аспекти, прийняття цього закону викликало жваву дискусію у середовищі правників [31, 32, 33], оскільки окремі норми прийнятого Закону у первісному вигляді фактично знівеливали головну його ідею – сприяти фундаментальному праву перерахованих у Законі категорій осіб на збереження власного роду [35]. Зокрема, у підпункті 3 пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» було передбачено, що: «у разі загибелі або визнання померлою в установленому порядку особи, репродуктивні клітини якої зберігаються, їх зберігання припиняється з подальшою утилізацією». Отже мова йде не лише про припинення зберігання за державний кошт репродуктивних клітин, але й безумовне їх знищення.

В Україні навіть почала складатися відповідна судова практика. Так, показовим у цьому сенсі є Рішення Київського районного суду міста Одеси від 18.06.2024 р. по справі № 947/7597/24 про надання дозволу на розпорядження біологічним матеріалом.

Відповідно до матеріалів справи, позивачка 01.03.2024 р. звернулась до Київського районного суду міста Одеси з позовною заявою до ТОВ «Клініка репродуктивної медицини» про надання дозволу на розпорядження біологічним матеріалом, в якій просить суд надати їй право на розпорядження та використання біологічного матеріалу померлого, що знаходиться на зберіганні відповідача. В обґрунтування позову позивачка посилається на те, що вона перебувала у шлюбі із померлим чоловіком. Позивачка стверджує, що вона є пацієнткою клініки репродуктивної медицини, де вона разом з чоловіком планували проведення екстракорпорального запліднення. Оскільки її чоловік був військовослужбовцем Збройних Сил України та мав вирушати на військову службу, він вирішив з метою забезпечення права на біологічне батьківство здійснити кріоконсервацію свого біологічного матеріалу.

Так, з доводів позивачки, 27 жовтня 2022 року вона з чоловіком прибули до клініки репродуктивної медицини «на кріоконсервацію сперми, ооцитів, оваріальної тканини чи біологічного матеріалу, отриманого з яєчка або його придатка» (додаток 20 до Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні) було кріоконсервовано його біологічний матеріал (сперму), та клініка взяла на себе обов'язок відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» зберігати його біологічний матеріал безкоштовно. Того ж дня, чоловік позивачки вирушив на військову службу у Донецьку область, де і загинув.

Позивачка стверджує, що на теперішній час вона, як законна дружина загиблого воїна, має бажання скористатись можливістю продовження роду свого чоловіка та отримати змогу на розпорядження біологічним матеріалом (сперми) покійного чоловіка для здійснення запліднення. Однак, 17.01.2024 р. клінікою їй було надано відповідь, відповідно до якої їй відмовлено у задоволенні заяви, оскільки заявником не надано документів, які дають їй право на використання біоматеріалу покійного чоловіка, а саме письмового нотаріального посвідчення на розпорядження (заяву) та/або нотаріально посвідченого заповіту на розпорядження біологічним матеріалом та/або відповідного рішення суду. Крім того, у відповіді було повідомлено, що 23 березня 2024 року набере чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовос-

лужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)», відповідно до якого у разі загибелі або визнання померлою в установленому порядку особи, репродуктивні клітини якої зберігаються, їх зберігання припиняється з подальшою утилізацією.

До честі Суду, він, керуючись як нормами закону, так і Справедливістю, ухвалив рішення про задоволення позову [35].

У подальшому, з огляду на широке занепокоєння громадянського суспільства, Рада виправила норму закону щодо військовослужбовців у частині забезпечення їхнього права на біологічне батьківство/материнство. Наразі виправлена норма говорить про те, що у разі смерті або оголошення судом померлою особи, репродуктивні клітини якої зберігаються відповідно до законодавства, їх безоплатне зберігання відповідно до цього Закону здійснюється протягом трьох років з моменту смерті такої особи або оголошення судом її померлою. Після закінчення цього строку подальше зберігання таких клітин може бути продовжене за рахунок іншої особи, визначеної у заповіті особи щодо власних репродуктивних клітин, які зберігаються відповідно до законодавства, на випадок її смерті або оголошення судом її померлою (підпункт 3 пункту 2 розділу II в редакції Закону № 3573-IX від 07.02.2024).

Виправивши недосконалу і навіть шкідливу норму, законодавець не вирішив ще однієї, більш глобальної, проблеми – використання штучного запліднення з посмертним використанням кріоконсервованого за життя репродуктивного матеріалу чоловіка торкається делікатних моральних та етичних питань, а правовий механізм щодо такого розпорядження не врегульований. Наявні нормативні акти у цій сфері свідчать про відсутність правового механізму щодо розпорядження та подальшого посмертного використання кріоконсервованого за життя репродуктивного матеріалу чоловіків і жінок.

Отже, йдеться про недосконалість нормативного регулювання відносин спадкування у цій сфері.

По-перше, є необхідним вирішення питання про унормування права на використання біоматеріалу покійного чоловіка (жінки). Наразі це може бути оформлено за допомогою письмового нотаріального посвідчення на розпорядження (заяву) та/або нотаріально посвідченого заповіту на розпорядження біологічним матеріалом та/або відповідного рішення суду. При цьому, на нашу думку, очевидно, що таке

право мало би бути передане спадкоємцю і на підставі спадкування за законом.

По-друге, мають бути врегульованими і питання включення до кола спадкоємців дитини, яка народиться внаслідок посмертної репродукції.

Як уже зазначалося, закон допускає закликання до спадкування не тільки громадян, які є живими на момент відкриття спадщини, а й тих осіб, що були зачаті за життя спадкодавця і народилися живими після відкриття спадщини, тобто вже після смерті спадкодавця. Особа, інтереси якої підлягають охороні ще до її народження, називається *nasciturus* (тобто ще не народжена) [36]. Ця норма не є свідченням того, що ненароджена дитина визнається суб'єктом права, оскільки її інтереси будуть враховуватися лише за умови, що вона народиться живою. Якщо ж вона народиться мертвою, то факт її зачаття втрачає будь-яке юридичне значення, оскільки її правоздатність так і не виникла з усіма відповідними наслідками цього [5, с. 151].

На сьогодні в юридичній літературі висловлюються пропозиції щодо розширення переліку спадкоємців, передбачених у ст. 1222 ЦК України. Так, Ю. О. Заїка вважає, що до спадкоємців слід відносити не тільки осіб, які були зачаті за життя спадкодавця, а й тих осіб, які були зачаті після смерті спадкодавця внаслідок застосування допоміжних репродуктивних технологій [9, с. 10–11] (ДРТ). Подібну позицію підтримує й О. П. Печений [20, с. 207–208], В. А. Чуловський [37, с. 5]. Мова йде про так званих «постмортальних спадкоємців». Можливість кріоконсервації сперми, яйцеклітин та створення ембріонів *in vitro* зробили можливим зачаття дитини після смерті одного або навіть обох його батьків.

Міжнародний досвід різних країн щодо правового регулювання зазначених відносин є різноманітним. Так, у низці країн (наприклад, Ізраїль) посмертна інсемінація допускається тільки за рішенням суду, в якому визначаються також спадкові права майбутньої дитини. В інших країнах (Іспанія, Бельгія) вводять тимчасове обмеження, протягом якого допускається використання репродуктивних технологій. У деяких країнах (Болгарія, Німеччина, Данія, Італія) посмертна інсемінація прямо заборонена законом [5, с. 151]. У науковій літературі зазначається, що одне питання – допустимість у певних державах постмортальної репродукції в принципі, і зовсім інше – чи визнаються діти, народжені після смерті особи, чий генетич-

ний матеріал використано для їх народження, спадкоємцями за такими спадкодавцями. Коло держав, які допускають спадкування постмортальними спадкоємцями (і це при умові, що їх походження встановлене), є ще меншим. Навіть в Ізраїлі, Великобританії, Нідерландах таке не допускається. Судова практика 21 штату США та канадської провінції Британська Колумбія переважно виходить з того, що в такої дитини потенційно можуть виникнути права спадкоємця, але за умови, що на це була попередня згода особи, яка залишила свій генетичний матеріал [38, с. 35]. І це не єдина умова спадкування. Зазвичай законодавство обмежує період з моменту відкриття спадщини, протягом якого може бути зачата така дитина, встановлюються й інші додаткові умови. Головна ідея, якої прагне досягнути законодавство таких держав – знайти баланс для захисту та забезпечення інтересів як можливих постмортальних, так і звичайних спадкоємців [24, с. 96–97]. За умови відсутності будь-яких законодавчих приписів, залишається відкритим питання щодо можливості включення розпорядження про посмертну інсеминацію до заповіту. Підтримуємо необхідність цього і вважаємо, що питання постмортальних спадкоємців бути повноправними суб'єктами спадкових правовідносин незалежно від типу спадкування має бути врегульованим на рівні законодавчого акту.

Висновки. Поява допоміжних репродуктивних технологій значним чином вплинула на можливість посмертної репродукції, захист права на біологічне посмертне батьківство (материнство), які є наразі, під час війни в Україні, дуже важливим чинником як подолання певним чином демографічної кризи, так і особливим захистом прав тих осіб, які з ризиком для власного життя протидіють агресору – військовослужбовцям.

Це стало можливим з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» від 22 листопада 2023 року. Однак і аналіз зазначеного закону, і інші нормативні акти у цій сфері свідчать про відсутність правового механізму щодо розпорядження та подальшого посмертного використання кріоконсервованого за життя репродуктивного матеріалу чоловіків і жінок. По-перше, є необхідним вирішення питання про унормування права на використання біоматеріалу покійного чоловіка (жінки). Наразі це може бути оформлено за допомогою письмового нотаріального посвідчення

на розпорядження (заяву) та/або нотаріально посвідченого заповіту на розпорядження біологічним матеріалом та/або відповідного рішення суду. При цьому, на нашу думку, очевидно, що таке право мало би бути передане спадкоємцю і на підставі спадкування за законом.

По-друге, мають бути врегульованими і питання включення до кола спадкоємців дитини, яка народиться внаслідок посмертної репродукції. Вважаємо, що питання постмортальних спадкоємців бути повноправними суб'єктами спадкових правовідносин має бути вирішене позитивно на рівні законодавства незалежно від типу спадкування.

Список використаної літератури:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Науково-практичний коментар / П.П. Богущий, О.В. Кривенко, А. О. Кривенко, В. Й. Пашинський. Львів: НАСВ. 2019. 254 с.
4. Пашинський В. Й. Конституційно-правовий статус військовослужбовців в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2007. 206 с.
5. Бориславська М. Суб'єкти спадкового правонаступництва та суб'єкти (учасники) спадкових правовідносин. *Університетські наукові записки*. 2019. Том 18. № 3 (71). С. 136–157.
6. Васильченко В. В. Коментар та постатейні матеріали до законодавства України про спадкування. Харків: Одиссей, 2007. 480 с.
7. Главач-Хомин І. І. Учасники спадкових правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2017. 230 с.
8. Жилінкова І. В. Актуальні питання спадкового права : матеріали до семінару. Харків : Ксинон, 2009. 38 с.
9. Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні. Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. К., 2007. 33 с.
10. Козловська Л. В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2015. 448 с.
11. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві : монографія. Київ : Алерта, 2019. 498 с.
12. Крат В. І. Спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі). *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2015. № 5 (83). С. 28–36.

13. Лещенко Л. В. Склад спадщини за цивільним законодавством України. Автореферат ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2015. 20 с.
14. Орзіх Ю. Спадкування за законом: коментар до законодавства України. *Юридичний вісник*. 2013. № 2. URL: www.academia.edu/12120697/
15. Оксанюк Н. М. Класифікація принципів спадкування. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 151–155.
16. Піцик Х. З. Права та обов'язки спадкоємців та спадкодавця при спадкуванні за законом. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2012. 16 с.
17. Печений О. П. Деякі проблеми спадкового права. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті Василя Пилиповича Маслова «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства» (м. Харків, 25 лютого 2011 р.). Харків. 2011. С. 230–233.
18. Печений О. П. До питання про особливості спадкових правовідносин. *Проблеми законності: зб. наук. праць*. Харків, 2015. Вип. 129. С. 99–103.
19. Рябоконт Є. О. Спадкове правовідношення в цивільному праві. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2002. 20 с.
20. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 12 : Спадкове право / За ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика». Х. : ФОП Колісник А. А., 2009. 544 с.
21. Січко Д. С. Проблемні питання спадкування особистих майнових і немайнових прав: цивільно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 2. С. 49–53.
22. Солтис Н. Б. Житлові права у спадкових правовідносинах : монографія. К. : Ред. журн. «Право України», 2013. 172 с.
23. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Спадкове право. Теорія та практика. К. : Атіка, 2002. 496 с.
24. Анікіна Г. В. Цивільно-правове регулювання відносин, пов'язаних зі смертю фізичної особи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Хмельницький, 2014. 184 с.
25. Квіт Н. М. Біологічний матеріал як об'єкт цивільних правовідносин щодо створення та використання біобанків в Україні. *Forum Prava*, 2019. №56 (3). 48–57.
26. Квіт Н. М., Кінаш Д. В. Правовий режим людських анатомічних/біологічних матеріалів, ембріонів як об'єктів цивільних правовідносин. *Нове українське право*. 2023. Вип. 1. С. 73–80.
27. Майданик Р. А. Репродуктивні права. Сурогатне материнство : навчально-практичний посібник. К. : Алерта, 2013. 48 с.
28. Рубець І. Проблеми правового регулювання посмертних репродуктивних програм. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2011. Вип. 54. С. 245–252.
29. Шишка О. Р. Право неіснуючого учасника цивільних правовідносин як правова фікція. *Право та управління*. 2001. № 1. С. 489–511.
30. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)»: Закон України від 22.11.2023 № 3496-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3496-20#Text>
31. Сибірцева О., Губін О. Посмертне батьківство: що не так із Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)»? URL: <https://pravo.ua/posmertne-batkivstvo-shcho-ne-tak-iz-zakonom-ukrainy-pro-vnesennia-zmin-do-deiakykh-zakoniv-ukrainy-shchodo-zabezpechennia-prava-viiskovosluzhbiv-ta-inshykh-osib-na-biologichne-batkivstvo-maternyns>
32. Москаленко К. Забезпечення прав учасників війни на біологічне посттравматичне батьківство/материнство. URL: <https://pravo.ua/posmertne-batkivstvo-shcho-ne-tak-iz-zakonom-ukrainy-pro-vnesennia-zmin-do-deiakykh-zakoniv-ukrainy-shchodo-zabezpechennia-prava-viiskovosluzhbiv-ta-inshykh-osib-na-biologichne-batkivstvo-maternyns>
33. Москаленко К. Відкладене батьківство. URL: https://www.hsa.org.ua/lectors/katerina-moskalenko/articles/vidkladene-batkivstvo-advokat-katerina-moskalenko-podililasi-bacenniam-pro-kriokonservaciiu-pid-cas-viini?fbclid=IwAR39nmXSi_FU8YyGo53HsgDga-d-es14No15YpUrEqIH7y33MbRZdqnbORaM
34. Чечерський В. І. Постмортальна репродукція як гарантія реалізації права на репродукцію для військовослужбовців та інших осіб. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 162–166. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/299839>
35. Рішення Київського районного суду міста Одеси від 18.06.2024 р. по справі № 947/7597/24. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/299839>
36. Калітенко О. М. Окремі проблеми правового статусу насцитуруса за чинним законодавством України. *Сучасний стан і перспективи розвитку сімейного права України в умовах адаптації до європейського права : матер. всеукр. кругл. столу* (м. Одеса, 26 травня 2017 р.) / за заг. ред.

- д.ю.н., проф. Є. О. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2017. С. 7–9. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/38d17213-fd46-4c29-81d8-b09e080c0b24/content>
37. Чуловський В. А. Правове регулювання спадкових відносин в Україні. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 22 с.
38. Слабошпицька У. О. Сучасні тенденції в уніфікації правового регулювання міжнародних спадкових відносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 2015. 225 с.

Hersak V.A. Problematic issues of inheritance in the event of the death of military personnel through the prism of new reproductive technologies

The article examines the problems of inheritance in the event of the death of military personnel through the prism of new reproductive technologies. The impact of new technologies, in particular, the possibility of conceiving a child after the death of a person using his cryopreserved biological materials, the disposal of one's anatomical materials after death, on hereditary relations arising in the event of the death of a military personnel is established. It is concluded that the emergence of assisted reproductive technologies has significantly influenced the possibility of posthumous reproduction, the protection of the right to biological posthumous paternity (motherhood), which are currently, during the war in Ukraine, a very important factor in both overcoming the demographic crisis in a certain way and special protection of the rights of those persons who, at the risk of their own lives, oppose the aggressor - military personnel. It is established that the legal mechanism for such a disposition is not regulated. The existing regulatory acts in this area indicate the absence of a legal mechanism for the disposal and further posthumous use of cryopreserved reproductive material of men and women during their lifetime. Thus, we are talking about the imperfection of the regulatory regulation of inheritance relations in this area. Ways to overcome the mentioned problem are proposed. The conclusion is made about the need to resolve the issue of normalizing the right to use the biomaterial of a deceased man (woman). Currently, this can be formalized by means of a written notarial certificate of disposal (application) and/or a notarial will for the disposal of biological material and/or a corresponding court decision. At the same time, in the author's opinion, such a right should be transferred to the heir and on the basis of inheritance by law. Secondly, the issue of including a child born as a result of posthumous reproduction in the circle of heirs with the determination of its legal status in inheritance relations should also be regulated.

Key words: military personnel, succession, hereditary legal relations, circle of heirs, reproductive technologies, cryopreserved materials, biological materials, postmortem heirs, posthumous paternity.